

matiky stojí, je tedy více než dost. Má-li však výzkum v této oblasti dosáhnout podstatného zlepšení, má-li se stát významným pomocníkem při plnění úkolů vyplývajících z mezinárodního postavení a zahraniční polití-

ky ČSSR, je nutné tyto naléhavé otázky za pomoci všech zainteresovaných vědeckých pracovníků a za spolupráce příslušných politických orgánů řešit.

K. Krátký

ROZHOVOR O ČESKOSLOVENSKO-NĚMECKÝCH VZTAZÍCH

Mezinárodní vztahy vyvolávají ve srovnání s jinými předměty společensko-vědního výzkumu mimořádně aktivní zájem politicky angažované veřejnosti. Zvláště pak jde-li o otázky stěžejního, nejen výzkumného, ale i aktuálně politického významu. Dokazuje to stoupající množství mezinárodních setkání nejružnějšího charakteru. Mezi otázky zmíněného druhu patří ve střední Evropě bezpochyby problematika vztahů československo-německých. Nejen proto, že jde o geograficky dané sousedství se všemi aspekty vzájemného historického vlivu nebo o jeden ze stýčných bodů slovanské a germánské oblasti, ale proto, že má co říci k řešení komplikovaného německého problému a možnost ukázat předpoklady i překážky mírové koexistence států odlišných společenských systémů.

Této skutečnosti si byli vědomi organizátoři a účastníci zasedání konaného ve dnech 14.—17. prosince 1965 v Praze. Pod názvem — *Sousedě v srdci Evropy* — došlo k setkání skupiny členů *Evangelické akademie* ze Západního Berlína a vybraných čs. odborníků, připraveného Ústavem pro mezinárodní politiku a ekonomii v Praze a západoberlínskými hosty pod patronací Čs. společnosti pro mezinárodní styky. Na programu zasedání, tematicky pojatého značně široce, byly filosofické, historické, kulturní a politické aspekty česko-německého sousedství a současných československo-západoněmeckých, respektive západoberlínských vztahů. Přednášky uvádějící diskusi přednesli západoberlínské hosté v tomto sledu: *Slovenská Evropa a Německo* (dr. Müller-Gangloff), *Kulturní centrum Praha a její vliv na západní Evropu* (dr. Schelz), *Nedávná německá minulost a její překonání* (p. Hammerstein), *Budoucnost měst v Evropě* (inž. Mannleitner) a *Předpoklady filosofického rozhovoru mezi Západem a Východem ve střední Evropě* (prof. dr. Heintel). Přednášky vyvolaly živou

diskusi, která ovšem, i s ohledem na složení účastníků (vědečtí pracovníci některých výzkumných ústavů a vysokých škol, ale i novináři, studenti a jiní), přesahovala rámec daný přednáškami a neodrážela jen výsledky společenskovědního výzkumu, ale i praktická politická stanoviska účastníků.

Přenáška dr. Müllera-Gangloffa byla vhodným historickým úvodem zasedání. Zabýval se tradicí německé politiky v Evropě s těžiškem v 19. století. Dvě základní alternativy této politiky vidí v příkladu Bismarcka stavějícího na prvé místo státní jednotu Německa a jeho někdejšího kritika, politického myslitele Konstantina Franze, který spatřoval existenční úkol Německa v mírovém řešení vztahu k jeho — zvláště východním — sousedům. Referent se přikláněl k názoru K. Franze a dodnes jej pokládá za aktuální. Přesto však upozorňoval na jistou explozivnost německého problému pramenící z „přílišného“ rozdělení (tj. z neexistence dostatečných lidských, kulturních i politických kontaktů mezi jednotlivými částmi Německa) a z politické a právní labilitaty statutu Západního Berlína. To ho vede k tomu, že hledá řešení ve zcela nové roli Západního Berlína. Předpokládá jeho existenci jako třetí státní jednotky na území Německa (ať již podle někdejšího amerického návrhu na polosuverenní objekt mezinárodního práva, či podle pozdějších sovětských představ o svobodném městě). Západní Berlín by se měl podle jeho názoru stát střediskem nejružnějších vnitroněmeckých kontaktů (rozvíjených s mezinárodní pomocí a pod jistou kontrolou zainteresovaných států) a iniciátorem kontaktů s východními sousedy Německa. Současně s tím by měla být mezinárodně právně zajištěna vazba Západního Berlína na oba německé státy. Celou tuto představu shrnuje pod tzv. teorií „Doppel-Konföderation“. V dis-

kusi upozornil E. Busch na to, že základní problém dnes již nelze vidět pouze v otázce německo-slovenské, ale ve složitosti soužití dvou společenských soustav, z nichž jedna je dnes společná jak pro slovanskou oblast Evropy, tak i pro polovinu Německa samého. Nový vztah NSR k východoevropským státům je tedy z tohoto hlediska nemožný bez revize dosavadního postoje NSR vůči části Němců samých, tj. vůči NDR. Podstatou speciálně československo-německých vztahů byla a je otázka zajištění naší národní existence (M. Zachoval). Z této skutečnosti musí vycházet také základní pochopení poválečné zahraničně politické orientace Československa. V diskuzi bylo upozorněno na jistou ojedinělost referentových názorů v současné západoněmecké historiografii i politice a byly konfrontovány s diametrálně odlišnými názory, s nimiž se čs. vědečtí pracovníci obvykle v NSR setkávají. Z hlediska současných vztahových problémů byla pozitivně hodnocena snaha Evangelické církve v NSR uvést do příslušných mezi některé nereálné aspekty západoněmecké „východní“ politiky (viz dokument *Situace vyhnáných a vztah německého národa k východním sousedům*, o němž se referent zmínil).

Referát dr. Schelze vycházel ze základní myšlenky: historický a kulturní vývoj Evropy je neodmyslitelný od kulturně-politického významu Čech a zvláště jejich centra Prahy. Dnešní ani budoucí Evropu si nelze představit bez kulturně-politického příspěvku Československa. Z toho vyvozoval dost obvyklou tézi o úloze Prahy jako duchovního mostu mezi Západem a Východem. Na mnoha místech se zabýval vlivem českého a německého faktoru v kulturních dějinách Čech a Prahy zvláště, přičemž na rozdíl od jiných západoněmeckých autorů silně akcentoval prvořadou kulturně-politickou roli faktoru českého. Z referátu bylo zřejmé, do jaké míry je právě pro německé protestanty stále přitažlivé husitství nebo postavy Chelčického, Komenského apod. V diskuzi k tomuto referátu si P. Reimann podrobněji všiml národnostních aspektů historického vývoje, přičemž zvláště poukázal na složitost toho, že vztah českého a německého faktoru zvláště v Praze nebyl jenom vztahem nacionálním, ale i třídním. K přednášce se vrátili někteří diskutující i později s upozorněním na překonanost a nedomyšlenost tzv.

teorie mostu, s vysvětlením československých představ vlastní kulturní role v Evropě a s upozorněním na současně intenzivní kulturně-politické dění v ČSSR a tvůrčí činnost v československém umění, což je v západní Evropě ne zcela dostatečně známo nebo mnohdy jen povrchně a tendenčně hodnoceno (A. J. Liehm).

P. Hammerstein upozorňoval ve své přednášce na trvajících politický a psychologický vliv nacistických zločinů při snaze o vytváření nových vztahů německého národa k sousedům. Vycházel přitom ze základního stanoviska evangelické církve o kolektivní vině německého národa. Jeden ze základních úkolů Evangelické akademie vidí v hlubším seznamování západoněmecké veřejnosti s protifašistickým odbojem v evropských státech. Druhou nosnou myšlenkou jeho referátu byl úkol působit intenzivně především na nejmladší německou generaci a seznamovat ji s „nedávnou minulostí“, přičemž je nutno vycházet z toho, že sice nenese vinu za činy svých otců, ale bez znalosti těchto činů existuje nebezpečí jejího nacionálního zneužití. V této souvislosti věnoval pozornost akci „odčinění“, v jejímž rámci stovky mladých západních Němců fyzickou pracují v řadě států. Přimlouval se za to, aby měli tuto možnost také v socialistických zemích (s Jugoslávií se tato akce již realizuje), čímž by mohly být odstraňovány nejen nánosy nacionální averze, ale překonáván i současný primitivní antikomunismus, který v NSR ovlivňuje i nejmladší generaci. Diskuse se zabývala převážně současným postojem občanů našeho státu k německému národu. Mj. byla vyzdvížena úloha NDR v poválečném překonávání národnostní averze i jako příklad nové a plodné spolupráce s německým národem. Byla potvrzena důležitost toho, aby především nejmladší generace dokonale poznaly minulost, ale i sebe navzájem.

Referát mladého ing. *Mannleitnera* byl jistým překvapením pokud jde o sociologicko-politické pojetí tématu. Vycházel z téze, že vývoj vyspělé industriální společnosti vede ke stále větším přesunům většiny obyvatel do měst nebo podobných masových aglomerací, což je v relativně malých prostorech Evropy vážným sociologickým i politickým problémem. Ukázal vzájemnou spojitost ovlivňování nového města člověkem, a naopak člověka jeho

životním prostředím. Značné místo věnoval sociální stránce těchto problémů. Zabýval se také mikrosociologickými aspekty svého tématu, tj. vlivem na vývoj rodiny, dětí apod., ale i makrosociologickými aspekty, jako je vztah demokracie a řešení životního prostředí a z toho vyplývající klíčové otázky správy a politického vedení. Upozornil na míru výstavby (například v socialistických zémích) jako na určitý argument faktické mírové orientace těchto států. Kriticky upozorňoval na nedostatky moderního sociálního pojetí jinak ovšem velmi rozsáhlé výstavby v NSR, vyplývající z relativního nedostatku prostředků, a kritizoval nemístnou šetřnost na tomto poli v souvislosti s rostoucími vojenskými výdaji. Přednáška byla dobrým podkladem k věcné výměně názorů se skupinou čs. architektů, kteří vysvětlovali zvláště specifické a pro západní partnery méně známé problémy řešení výstavby kolem starých historických center a udržování takových center jako například Praha, komplikujících sociální aspekty architektury a urbanistiky.

Na závěr zasedání byla přednáška prof. Heintela, který působí tč. na vídeňské universitě. Zabýval se nejobecnějšími možnostmi dialogu mezi marxistickou a nemarxistickou filosofií. Vycházel ze vztahu filosofie a ideologie, přičemž zdůrazňoval nejen negociační stránky filosofie, tj. vyvracení jiných názorů, ale její jistou „otevřenost“, to znamená úkol hledat spojení, obohacovat se, prohlubovat vlastní názorovou základnu. Z tohoto hlediska upozornil na značné možnosti dialogu s marxismem, který je pro jeho filosofické pojetí pochopitelnější a srozumitelnější (snad svými kořeny v německé filosofii) než skandinávský či anglosaský pozitivismus apod. Za neaktuálnější otázku současnosti považuje hledání humanistické náplně filosofie, což je, podle něho, v marxismu spojeno s „objevováním mladého Marxe“ a u představitelů křesťanských směrů spojováno s odhazováním řady dogmat

a přehodnocováním mnohých názorů. Také v tomto směru vidí potřebu i možnost dialogu mezi křesťanstvím a marxismem. Pozornost věnoval i společenské funkci filosofie, jejímu angažování se. Spatřuje tuto funkci především v tom, aby působila proti politickému pragmatismu a oportunistu. Svůj referát ilustroval řadou citátů z některých soudobých marxistických prací. Diskuse se zabývala nejprve otázkou dialogu samotného (prof. Machovec). Vycházel z některých společných problémů daných rozvojem industriální civilizace, jež si dialog přímo vynucují. Sám fakt mírové koexistence je faktem dialogu, nejen filosofického. Je ovšem i bojem mezi názory. Ve vztahu k německému faktoru v Evropě nejde z čs. hlediska jen o vztah marxismu a buržoazní ideologie, ale v rámci toho i o speciální české a slovenské problémy. Naše národy nežijí jen v problematice Západu a Východu nebo Severu a Jihu, ale jsou obklopeny mořem početného německého obyvatelstva. Z toho hlediska není dialog současným pojmem, ale prostupuje svým způsobem celé naše dějiny. Diskutovalo se i o názorech na „mladého Marxe“.

Zasedání je možno hodnotit jako velmi zdařilé. Nepřineslo sice ve svých referátech či diskusích vždy výrazně nové poznatky, přesto však mnohé pohledy pro partnery zajímavé a pomohly upřesnit si představy o souhrnu názorů druhé strany. Nevýhodou se ukázala přílišná šíře určené tematiky.

Hlavním kritériem se však zdá být nikoliv ryze odborný, nýbrž všeobecný politický efekt této akce, která rozšířila existující možnosti výměny názorů, potvrdila dobrou vůli čs. partnerů k dialogu s těmi západoněmeckými institucemi, které mají snahu vidět problematiku vztahů NSR a socialistických zemí přinejmenším reálněji než dosavadní oficiální bonnská politika.

A. Müller

EVROPSKÉ FORUM ALPBACH 1965

Od roku 1945 se každoročně koná v srpnu v Alpbachu třítydenní shromáždění studentů, profesorů, kulturních pracovníků a odborníků z praxe,

kteří se na seminářích, v přednáškách a ve veřejných diskusích zabývají mezinárodními vztahy z hlediska různých společenskovědních oborů. Pořadatelem